

REFERENCES:

1. Cadiot, Juliette. (2010). *Laboratory of Empire: Russia/USSR, 1860–1940*. Moscow, Novoe literaturnoe obozrenie (In Russian).
2. Martin, Terry. (2000). Modernization or Neotraditionalism? Ascribed Nationalism and Soviet Primordialism. In Hoffman, David L., Kotsonis, Yanni. *Russian Modernity: Politics, Knowledge, Practices*. Houndmills, Macmillan Press, pp. 161–182.

3. Nercessian, Andy. (2004). National identity, cultural policy and the Soviet folk music in Armenia. In *Soviet Music and Society Under Lenin and Stalin*, (pp.148–162). London, Routledge.
4. Stites, Richard. (2004). The ways of Russian popular music to 1953, in Neil Edmunds (ed.), *Soviet Music and Society Under Lenin and Stalin*, (pp. 19–32). London, Routledge.

Received Editorial Board 30.10.19

Г. Баядян, канд. фіз.-мат. наук, лектор,
кафедра комунікацій і нових медіа,
факультет журналістики і масових комунікацій,
Ереванський державний університет,
ул. Алек Манукян, 1, Ереван, 0025, Армения

РАБИЗ: НЕЖЕЛАННЫЙ РЕБЕНОК ГОРОДСКОЙ КУЛЬТУРЫ 1960-Х

В статье рассматриваются идеологические, социальные и культурные условия, которые сделали возможным формирование и развитие "рабиза", формы городского музыкального фольклора, в 1960-х годах. Рабиз описывается как нежелательный результат процесса социалистической модернизации. Он унаследовал определенные важные аспекты от сохранившихся форм досоветской городской культуры, но некоторые из его ключевых особенностей обусловлены советской культурной политикой 1930-х годов и социально-культурными тенденциями Советской Армении 1960-х и 1970-х годов. Рабиз был побочным эффектом индустриализации и урбанизации 60-х годов, а затем был радикально преобразован и деградировал в процессе постсоветской деиндустриализации.

Ключевые слова: городской музыкальный фольклор, народная музыка и ее институционализация, урбанизация, индустриализация/деиндустриализация, колониальное наследие, культурная политика.

Г. Баядян, канд. фіз.-мат. наук, лектор,
кафедра комунікацій і нових медіа,
факультет журналістики і масових комунікацій,
Ереванський державний університет,
вул. Алек Манукян, 1, Ереван, 0025, Вірменія

РАБИЗ: НЕБАЖАНА ДИТИНА МІСЬКОЇ КУЛЬТУРИ 1960-Х

У статті розглядаються ідеологічні, соціальні і культурні умови, які зробили можливим формування і розвиток "рабіза", форми міського музичного фольклору, в 1960-х роках. Рабіз описується як небажаний результат процесу соціалістичної модернізації. Він успадкував певні важливі аспекти від збережених форм дорадянської міської культури, але деякі з його ключових особливостей обумовлені радянською культурною політикою 1930-х років і соціально-культурними тенденціями Радянської Вірменії 1960-х і 1970-х років. Рабіз був побічним ефектом індустріалізації і урбанізації 60-х років, а потім був радикально перетворений і деградував у процесі пострадянської деіндустріалізації.

Ключові слова: міський музичний фольклор, народна музика та її інституціоналізація, урбанізація, індустріалізація/деіндустріалізація, колоніальна спадщина, культурна політика.

УДК 130.2 (711:712)

В. С. Гриценко, канд. філос. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01033, Україна
valentynagrytsenko@knu.ua

МІСТО І ПАРК: ВІЗУАЛІЗАЦІЯ СМИСЛІВ

Стаття присвячена взаємозалежній ідентифікації міста і парку, яка здійснюється шляхом візуалізації протилежності їх сутнісних смислів. Проаналізовано підстави для розгляду міста як простору відтворення власне людського та необхідності його адекватного, сутнісно орієнтованого, міждисциплінарного вивчення. У цьому контексті парк розглянуто як візуальний легітиматор міста, місто ж – як відкриту динамічну структуру, що потребує різномірних, у тому числі непрямих, ідентифікаторів. Таким чином, пропонується нова – кореляційна – модель їх дослідження, побудована на здатності візуальності фіксувати і передавати смисли.

Ключові слова: візуалізація смислів, взаємозалежна самоідентифікація, мультівізуальність, візія міста, органічне бачення, зони візуального компромісу.

Постановка проблеми. На шляху усвідомлення людиною простору свого буття місту належить особливе місце. У той час, як світ наблизився до кожного на відстань простягнутої руки – дистанцію до екрану монітора, воно все більше виявляє свою незвіданість. Це виглядає парадоксально, адже канали самоідентифікації з необхідністю пролягають й крізь означники малої батьківщини, залишаючи вічні мітки у людському самосвідомленні: мій дім, мій двір, моя вулиця, парк біля школи тощо. При цьому місто як сформована цілісність залишається річчю у самому собі, будь воно містечком чи мегаполісом. Цей своєрідний парадокс, звісно, дочекається свого дослідника, що відкриє багато несподіваного, пов'язаного, зокрема, із стосунками всезагального з одиницею людського буття. Однак і тоді, і сьогодні не втрапить актуальності розуміння ролі міста у долях людства, адже, створене людиною, воно стало реальним "діагностом" проблем її існування і водночас проектантом її майбутнього.

Цей факт ще вповні не усвідомлений, та відчуття його наявності імпліцитно присутнє у багатоаспектності вивчення міста. Теорія "осьового часу" відкрила портал наукового інтересу до нього. З того моменту він не тільки не вичерпався, а й суттєво розширився, увібравши в себе проблеми життєздатності сучасного людства, які неухильно нарощують свою актуальність. Поява таких проектів, як "Проект Венера" Жана Фреско з його ресурсо-орієнтованим стрижнем, – переконливе тому свідчення. У ньому місто виступає в універсально-перетворювальному значенні – як осереддя й основа кардинальних змін і трансформацій глобального характеру.

Хиткість "ґрунту" для самоідентифікації, сьогодення редуція духовних орієнтирів роблять місто об'єктом надзвичайної притягальності, індивідуально-особистісної та аналітичної. Звичайно, мається на увазі не територіальна одиниця і не щось на кшталт індустріалізованого села. Йдеться про простір, здатний максимально сприя-

ти людському саморозвитку і, що вкрай важливо в сучасних умовах, – відтворенню матерії людськості. Маючи комплексну структуру, даний об'єкт аналізу є, умовно кажучи, "всеїдним", відкритим для будь-якого теоретичного запиту. Практично все в ньому заслуговує на увагу, потребуючи не просто міждисциплінарного, а сутнісно орієнтованого міждисциплінарного бачення.

Однак є в цій структурі те, що сприяє самоідентифікації міста в його специфічній рукотворності. Це паркові зони, такі приємні людському оку, а отже, й людській душі. Їхній особливий світ, штучно сформований і щиро схвалений, насправді не обмежений екологічною доцільністю. Причини його появи закриті для побіжного погляду, адже лежать в іншій площині – у глибинних процесах людинотворення. Народжені потужною енергією світовлаштування, місто і парк знаходяться у стосунках взаємозалежності, що стали продуктом їхньої історичної взаємодії. Як відомо, міста не створювалися навколо парків, що в існуючому тандемі забезпечує їм генетичну зверхність. Попри це їхня диспозиція визначається іншим: парк виявився одним із головних легітиматорів міста, унаочнивши його креативну енергетику як особливого, принципово відмінного від попередніх, простору людського життя, і водночас сам "отримав вірчі грамоти" як духовна рекреація, пов'язана з універсальними можливостями людського самовияву.

Аналіз досліджень і публікацій. У даному аспекті проблема ставиться вперше, однак її постановка разом із начерком шляхів вирішення має враховувати дискурс, що склався навколо вивчення заявлених феноменів – міста і парку, як кожного окремо, так і в їхньому функціональному співвідношенні. Звісно, йдеться про сучасне їх бачення у тих ракурсах, що корелюють з обраним напрямом дослідження. Передусім це стосується переконання в необхідності міждисциплінарного вивчення міського простору, широко представленого в гуманітаристиці, а також взятого на озброєння сучасною теорією архітектури та містобудівництва (К. Ю. Вітюк, В. Г. Ніколаєв, Я. В. Євсєєва, М. О. Ульянічев, І. М. Фельд, М. С. Шилехіна та інші). Обраний формат аналізу передбачив врахування напрацювань урбанізму, класичного і нового, стосовно цілісності міста, системності його природи, органічності його складових, відкритої дискусійності цих проблем (П. Гаддес, Л. Вірт, М. Кастельс, С. Сассен та інші).

Важливим підґрунтям розгляду питання виступили праці, присвячені візуальному середовищу як фактору соціального впливу (А. В. Дроздова, Г. Ю. Мягченко, Т. Середа, В. А. Філін), як цілісному явищу, яке потребує лише відповідного, інтегративного, вивчення (Л. М. Вольська). Дотичними до обраної проблеми є дослідження впливу міста на людину в якості носія семантично багатозарової візуальної інформації (К. В. Сальникова), кореляції соціальних і візуальних домінант його пред'явлення, сучасного містобудування – з позицій врахування прав та інтересів людини (Т. М. Ковальова).

Значний інтерес у світлі поставленої задачі представляє розроблена В. А. Філіним концепція автоматії саккар, яка склала основу його теорії відеоекології, що, у свою чергу, стала теоретичною платформою для аналізу візуального ресурсу міста багатьма іншими дослідниками, чия кількість постійно збільшується. Усі вони рухаються у межах висловлених вченим ідей щодо специфіки візуальності міста, її значення в екології людини, протиприродності сучасного міського середовища, наявності в ньому гомогенної й агресивної складових, чинників "міського стресу" тощо. Концепція В. А. Філіна зайняла окреме місце серед низки штудій міської візуальності, розглянутої з різних точок зору: філософсько-антропологічної, естетичної, культурологі-

чної, архітектурної, психологічної, соціологічної тощо (С. С. Аванесов, К. В. Байкова, В. В. Бахарев, А. В. Іконников, Д. О. Колеснікова, Л. Кязимзаде, С. В. Пирогов, Р. Ю. Морозов, М. В. Удалов та інші).

У формуванні дискурсу дослідження продуктивним виявилось звернення до теорії паркової форми людського облаштування. Оскільки постановка проблеми не передбачає аналізу конструктивно-змістових особливостей паркового простору, а націлена на розгляд парку як смисловизначальної складової міста, у поле нашого інтересу потрапили праці, що торкаються їхнього зв'язку, співіснування у межах спільної урбаністичної структури, його культурного значення (М. Б. Буланова, П. Данн, О. С. Мавлютова, О. С. Метолькіна та інші).

Метою статті є аналіз візуальної єдності міста і парку – продуктів людського світовлаштування – як стосунків сутнісно-смислового взаємопроявлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Місто – явище рукотворне, в ньому немає нічого природного, окрім зайнятої ним території, хоча й вона, зважаючи на сучасні можливості, може бути штучно створеною. Міста, звичайно ж, не будували навколо парків; зрозуміло також, що в чинниках їхньої з'яви в історії людства не містилося нічого, що могло б передбачати обов'язковість виникнення цих специфічних зон, присутніх сьогодні в будь-якому урбаністичному просторі.

Кожне місто має своє обличчя, найпривабливішими рисами якого є саме паркові ареали, невід'ємні елементи міського середовища з його різними вимірами – від архітектурно-конструктивних до соціокультурних. Паркові зони, корелюючи з усіма значеннями міста як впорядкованої системи, виражають їх через візуальну домінувану. А це означає, що розкриття паркового сутнісного коду вимагає врахування його візії, чого насправді не відбувається, адже працювати з видимим і візуально пред'явленим – це різні речі. Найчастіше обмежуються видимим, оцінюючи в аналізі зовнішній бік привабливості парків, їхні кардинальні відмінності від індустріальних "пейзажів", природно-рекреаційні ресурси тощо. Візія ж парку сама по собі – як окремий й самодостатній предмет дослідження – поки що не потрапила в межі теоретичного інтересу передусім через стійкість аналітичних стереотипів. У дискурсі вивчення феномена парку продовжують домінувати екологічні й художньо-естетичні підходи, і, хоча для цього є підстави, важко подолати відчуття відсутності в них фундаментального відправного ґрунту, їх частковості й фрагментарності.

Певна тенденція до зміни ситуації, хоча й у вузько-специфічному напрямку, намітилася у межах концепції візуальної екології – "відеоекології", розробленої й запропонованої російським дослідником В. А. Філіним, і її подальшого використання в якості нового наукового напрямку вивчення візуального сприйняття навколишнього середовища. Досліджуючи з позицій розуміння візуального середовища як одного з головних компонентів життєзабезпечення людини явище автоматії саккад – мимовільних швидких рухів очей, що відіграють важливу роль у зоровому контакті людини зі світом й, відповідно, у цілеспрямованні її поведінки, – В. А. Філін визначає зоровий оптимум, релевантний фізіологічній нормі, наполягаючи, що він має враховуватись при створенні комфортного для людини візуального середовища. Необхідність його оптимізації й потребує, на його думку, існування відеоекології.

Візуальне уявлення про все, що нас оточує, ми отримуємо завдяки постійному (за фізіологічної норми) здійсненню саккад. Дослідник, на наш погляд, розглядає цей процес як послідовну візуальну концентрацію у досягненні візуальної суті: "У людини, що вперше побачила об'єкт, перші саккади не мають строгої прив'язки до конкретного місця. Автоматія саккад – це процес

стохастичний, отже, і перші саккади мають випадкову орієнтацію. Пізніше, після кількох саккад, увагу людини може привабити якась домінанта, наприклад, шпиль будівлі, бокові виступи, колони і т. д. Оббігши перший раз по цих елементах, маршрут руху очей може повторитися. Якщо будівля має прекрасний вигляд, то куди б очі не дивилися, кожна саккада робить свою важливу справу – приносить у душу квант краси. В цей час саккади "сипляться" самі по собі. Користуючись військовою мовою, саккади здійснюють "килимове бомбардування". Будівля є квадратом ураження. При цьому не по всій будівлі і обов'язково з урахуванням вузлових композицій" [6, с. 44]. Проаналізувавши міське середовище з позицій концепції "автоматії саккад", вчений дійшов висновку про існування в ньому гомогенного й агресивного полів, де другі не відповідають зоровій нормі, унеможливаючи повноцінну роботу очей й, таким чином, негативно впливаючи на те, що з нею пов'язано.

Розробка даної теорії додала ще одну гілку до сучасного вивчення видимої картини міста, підтвердивши операціональність поняття **"візуальне середовище міста"**, а також те, що водночас воно є самодостатнім концептом. Його сенс явно переважає обсяг проблеми фізіологічного дискомфорту зорового сприйняття і, на нашу думку, полягає в уявленні про місто як про **цілісність особливого порядку – мультівізуальність, де смисли існують в одиницях бачення, виражаються шляхом візуалізації**.

Здатність бачити є дарунком природи і водночас великою спокусою: вона здатна рятувати і спроможна знищувати. Немало з того, що створено людством, втратило б сенс та й взагалі могло б не виникнути, якби люди були їй позбавлені. Світ без упину подає їм візуальні сигнали, орієнтуючи у безпечному влаштуванні в ньому. Можливість бачити зоряне небо дає відчуття власної безмежності і водночас усвідомлення власної межі; фіксація зміни дня і ночі дозволяє розраховувати свої сили; спостереження чужої міміки застерігає від особистого контакту чи сприяє йому, накопичуючи у комунікаційному досвіді візуальні знаки застерєження і сприяння; видимі явища, як не здається це парадоксальним, стимулюють процеси екзистенціального трансцендування, одним із супровідників якого є почуття піднесеного – продукт бачення надміру великого. Від рівня буденності до рівня трансценденції шлях пролягає крізь силу-силенну візуальних знаків, образів, символів, які гальмують чи надихають людину в її саморозвитку. При цьому будь-який досвід утвердження у світі має свій візуальний слід, який відкладається у почуттєвій пам'яті, спрацьовуючи надалі у схожій ситуації.

Природно, що місто, як середовище практично більшої частини населення Землі, виступає простором реалізації всіх цих процесів. На жаль, розглядаючи його візуальну іпостась, дослідники їх не торкаються, зосереджуючись переважно на зовнішній стороні візуальності, хоча не менш важливо зрозуміти її внутрішній бік, точніше, її смисли. Першим наближенням до них є звернення до візуальних кодів як найбільш структурованих змістових величин, хоча і тут не можна спертися на якусь однозначність розуміння та тлумачення. У цій понятійній парі, що впевнено прокладає шлях до широкого наукового вжитку, слово "код" здебільшого використовується як фігура мовлення, а не у своєму сутнісному значенні, що девальвує цілокупний смисл поняття, де об'єднання двох явищ є органічним, а не формальним.

З іншого боку, саме сутнісний масштаб розуміння коду імпліцитно присутній у різноспрямованих прямих чи дотичних дослідженнях візуальності. Так, у формуванні основ психосеміотики міжособистісного спілкування (О. О. Петрова) базовими обираються типи візуального самоподання образу "я", знакові системи зов-

нішнього вигляду як специфічний комунікативний засіб, що виявляє свою інформативну беззаперечність. Вивчення структур образної репрезентації за допомогою методу невербального семантичного диференціалу (В. Ф. Петренко) стало можливим завдяки усвідомленню здатності людського мислення переводити інформацію з форми просторових образів у форму дискретних знакових кодів, на чому заснована людська здатність сприйняття та інтерпретації образотворчих мов. Саме врахування кодових візуальних структур дало дослідникам підстави для висновку щодо існування "природного" коду сприйняття як накопиченої множини знакових засобів, з яких здійснюється відбір посередників для оптимальної візуальної комунікації (М. С. Андріанов). Робиться висновок, що вибір одних знаків при свідомому нехтуванні іншими, власне, і формує "форми бачення", що, зокрема, розрізняють художників різних епох, творчих напрямів та стилів. П. О. Флоренський переконував, що у творчості художника відбувається декодування реальної дійсності, зображення кодується у художньому творі, щоб у підсумку бути декодованим глядачем. Аналіз притаманних людині форм бачення, який сьогодні спирається на різні методологічні підходи та точки зору, з необхідністю виводить на питання універсальних візуальних образів як забезпечувальної основи візуальної комунікації, що здатна підтримувати продуктивну людську взаємодію у повсякденних соціальних практиках.

Такі й подібні контекстуальні апеляції до рівня візуальних кодів є, скоріше, винятками, які засвідчують, що у вивченні візуальності продовжує переважати феноменологічний підхід, добре знайомий рекламистам, імідж-експертам, медійникам тощо, а отже, і тактики її дослідження, і отримані висновки не співвідносяться із загальною теорією візуального й, таким чином, – з питаннями його природи та функцій. У межах даного дослідження сутнісне розуміння візуальності є принциповим, здатним надати належне значення явищам візуальної самоідентифікації, візуалізації смислів, декодування візуальних кодів. У цьому сенсі важливим є з'ясування співвідношення кодів і смислів, яке розкривається у площині структурно-семіотичного аналізу культури.

Як відомо, коди у просторі культури опосередковують глибинні смисли. Стосується це і візуальних кодів, чий зв'язок з реальністю є не однозначним, а багатозначним, що робить їх семантично ємними при збереженні незмінної функції чіткого смислового розрізнення. Оптимізуючи зміст культурного значення, вони перетворюють його на смисли, забезпечуючи, таким чином, контакт людини зі світом ідей та цінностей. Візуалізовані смисли мають здатність ставати потужними внутрішніми регулятивами, спроможними суттєво впливати на духовну структуру людини. Та, не дивлячись на так званий "візуальний поворот", ці спроможності залишаються недооціненими і не вповні реалізованими.

Візуальні смисли мають не тільки візуально спрямовані об'єкти, ними наділено практично все навколишнє середовище людини. І місто, куди спрямована сьогодні ледь не більша частина людства, є мультівізуальним простором, що складається з різноманітних кластерів. Саме ось така реальність стоїть за поняттям "візуальне середовище міста", яке по суті позначає дуальну цілісність: гомогенну – за способом передачі інформації й гетерогенну – за сутнісною спрямованістю. Місто виступає полем формування урбаністичних візуальних явищ, їхньої соціокультурної натуралізації та селекції, і лише умовно можна говорити про їхню єдність, адже насправді вона є конгломератом, тобто механічним поєднанням під урбаністичним знаменником.

Слід зазначити при цьому, що все візуальне тло міського життя експлуатує притаманну людині одвічну

потребу "бачити, щоб діяти", яка не тільки не загубилась у тривалій людській історії, а, навпаки, загострилась, перетворившись на базовий орієнтир у навколишньому світі, провідний спосіб бути дотичною до нього. Важливою її складовою виступає так зване внутрішнє бачення, що є результатом сублімації у духовний розвиток тієї напруги, яка з необхідністю виникає між зовнішнім візуальним і "внутрішньою" людиною. Таким чином, ми маємо справу із процесом, що є константним для саморозвитку людини. Відбувається він, звісно, не лише в урбаністичному просторі, однак специфіка міста сприяє кристалізації візуального тиску, який далекий від моделі органічного бачення.

Незбигання цих двох різних потужних видів впливу потребує свого розгляду, який, на нашу думку, сутнісно пов'язаний з предметом аналізу. Багатовікове існування міст, здавалося б, вже мало зняти існуючу різницю, закріпивши урбаністичну візуальну матерію у царині зорової органіки. Однак органічним для візуального сприйняття людини залишається лише світ природи (навіть у випадку незнаного раніше й не освоєного нею природного ареалу). Місто ж має свою окрему візуальну історію: штучно створена, вона є зумисною на відміну від природи, материнського лона людства, яке, забезпечивши фізіологічні можливості сприйняття, увійшло у свідомість усуперечності істоти відчуттям невизначеності наданих людині резервів і їх зв'язку з об'єктивною доцільністю. У цьому сенсі природа назавжди залишається началом, що акумулює вітальну енергію як енергію самоздійснення, забезпечуючи формування, відтворення та збереження духовного геному людства. Таким чином, в усіх випадках – чи цілеспрямовано споглядаючи об'єкти природного середовища, чи побіжно сприймаючи природне тло, людина не потерпає від агресивного тиску. Навіть тоді, коли незнайомий природний простір видається загрозливим, це лише активізує її сутнісні сили, відповідно мотивуючи та інтенсифікуючи процес її саморозвитку. Варто зазначити, що зустріч із природою викликає в нормі духовні імпульси, з іншого ж боку, природа є неперевершеною як ніша духовного відновлення, чого не скажеш про урбаністичне середовище людського побутування.

Зрозуміло, що у цих двох вимірах своєї дійсності людина отримує принципово різні візуальні сигнали: одні мають підстави для цілковитої довіри, інші є нав'язаними, адже переслідують свої конкретні цілі, оперуючи засобами для їх реалізації. Перші явлені такими, якими вони є, і не викликають відчуття насилля, сприяючи, таким чином, гармонізації стосунків із собою. Другі, створені свідомо й, підкреслимо, проєктивно, несуть у собі виклик, народжений вже самим фактом авторства (байдуже, індивідуального чи колективного), адже задум та його реалізація може в інших викликати не тільки схвалення, але й спротив. Власне, й місто як своєрідний сукупний простір стає примусовою територією буття для тих, хто зв'язав з ним власну долю. Для них неможлива позиція "ззовні" – місто втягує їх у свою систему: суєтну й комфортну, прагматичну і творчу, ворожу й цілковито байдужу.

У міському коловороті візуальне виступає найефективнішим способом конденсації, опосередкування й передачі смислів. Своєрідним чином це фіксує сталий вираз "обличчя міста", що показує його зовнішню відкритість до суспільної комунікації. Місто вступає в неї як "складний світ рукотворної природи, що має свої особливі закономірності розвитку, світ по-своєму природний, подібно до "першої" природи, і разом з тим штучний, який підкорюється творчій волі людей" [2, с. 297]. Цей складний і динамічний організм змушений постійно знаходитись у стані перманентної самоідентифікації, що є нічим іншим, як набуттям власних смислів. Ці смисли

давно вийшли за межі порівняння міста з селом, формуючись у своїй основі всередині гомогенного урбаністичного простору. Слід погодитися з тим, що "розуміння міського простору як динамічної конфігурації якихось міських контекстів та повсякденних практик (людей і різних спільнот), пов'язаних з конкретним середовищем, обумовлює перехід від спроб визначення, що є "місто взагалі", до роботи з різними режимами бачення" [5, с. 26].

Споживання візуального образу міста й візуальних образів його окремих феноменів відбувається за різними сценаріями, які, на думку вчених, декодуються у межах кількох теоретичних парадигм. Аналізуючи "методологічну оптику бачення міста", виділяє натуралістичну, структуралістську, конструктивістську та феноменологічну російський дослідник С. В. Пирогов [4, с. 59], обравши операціональною основою феномен візуального образу як "когнітивну конструкцію, що відображує різноманітні типи досвіду" [4, с. 59]. По відношенню до них візуальне виступає як "відображення об'єктивної соціальної реальності", як "система зон життєдіяльності, а також текст", як "виділення окремих фрагментів реальності (об'єктів)... і створення з них певної "картинки"... на основі завжди існуючих схем сприйняття: архетипів, габітуса, ідеології чи навіть простих стереотипів", врешті, як те, що не тільки відображає, але й виробляє реальність [4, с. 60].

У контексті нашого аналітичного інтересу найбільш продуктивним виступає бачення міста як тексту, що варіюється залежно від його суб'єктивно-особистісного сприйняття, адже візія міського простору переживається кожним як факт власного життя. Формуючись діяльними силами людини як частина її світу, цей багатозаровий текст, опосередкований численними елементами неорганіки, виявляється не пенатами, а в певному сенсі територією незвіданого, яка напружує, мобілізуючи адаптивні механізми, внутрішні захисні ресурси. Це надає надзвичайної цінності міським локаціям, чіє візуальне пред'явлення співпадає з органічними орієнтирами людського сприйняття. Саме такими є паркові зони.

Усвідомлення значення парків у семіосфері міста, а таким чином, й міста – у семіосфері парків потребує їх перехресного аналізу як явищ взаємозалежних, а отже, й взаємовизначальних. У цьому дискурсі вжите вище поняття органічного бачення є операціональним, потребуючи, на наш погляд, подальшого – концептуального – розвитку. Візуальність за умови її сприйняття лише як видимого не є корелятом такого бачення, адже воно являє собою забезпечене зором світовідчування. Тому цілком зрозумілими є стагнація сучасних досліджень візуальності і водночас прагнення подолати її шляхом повороту до суб'єкта візуального сприйняття і сутнісних засад даного процесу, обумовлених природою людини, творчо-перетворювальною мотивацією її запитів до світу. Саме з таких позицій сформульована і розглядається поставлена нами проблема. Це означає передусім, що процес смислотворення та побудованої на ньому соціокультурної комунікації здійснюється істотою універсальною, недоконаною у цій своїй потенційній здатності через несприятливі реалії, однак спрямованою (усвідомлено чи інтуїтивно) на подолання розриву між надихаючим сутнісним ресурсом і тривіальністю наявного буття.

У цьому сенсі рядові посадки дерев, бульвари, сквери, звичні для ока городянина, є не тільки частиною екологічної програми, а й важливими візуальними ме-сєджами. Агенти природи, вони гасять агресивність урбаністичного середовища, мобілізуючи духовну острійність людини. Прагнення до гармонізації стосунків із природним оточенням, фундаменталізуючи людське світовідношення, кардинально вплинуло на людське

становлення, заклавши основи креативності і непозбутність відчуття ресурсно-енергетичного зв'язку з natura, захисного в умовах урбаністичного пресингу. Його складною, багатшаровою ремінісценцією є візія парків. Контрастуючи із знаками урбаністичної штучності, вони виконують надзвичайно важливу функцію: у межах паркового простору, при його спогляданні, при вживанні у нього, у людини активізуються деміургічні ресурси, загострюється їх духовна спрямованість, наділяючи, таким чином, її візуальні знаки міста символікою людської перетворювальної спроможності, повновладності людини у будь-якому створеному нею просторі.

Висновок. Постановка питання про смислову взаємодію міста і парку як особливих легітиматорів urbanus cultura може бути здійснена у межах різних дискурсів. Потенційним у цьому сенсі виявляється аналітичний ресурс досліджень візуальності в тій їх частині, де вона розглядається не традиційно – як видиме, а з позицій власне процесу людського бачення, з'ясування його сутнісно-мотиваційних засад. З першої точки зору, місто і парк мають свої знайомі кожному окремішні візії, що існують у суспільній свідомості у формі усереднених образів. У другому випадку ми маємо справу з якісно іншим "продуктом" зорового сприйняття – із самим цим сприйняттям як специфічним способом формування людських сенсів, які, як відомо, є навігаторами і стимулами людської самореалізації. Крізь призму такого розуміння місто і парк виявляють свою здатність до взаємозалежної смислової самоідентифікації. Їхня суперечлива єдність представлена в урбанізованому просторі зонами візуального компромісу, необхідними одиниці для утримання внутрішнього балансу: вбудована у руковорну систему урбаністичного буття з його набором візуальних знаків-відповідників, вона врівноважує себе відчуттям неперервності свого зв'язку із вселе-

нськими силами, візуалізованими у паркових локаціях, агентах материнського лона природи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрианов М. С. Невербальная коммуникация: психология и право / М. С. Андрианов. – М.: Институт общегуманитарных исследований, 2007. – 256 с.
2. Гутнов А., Глазычев В. Мир архитектуры. Лицо города. / Серия: Эврика / А. Гутнов, В. Глазычев. – М.: Молодая гвардия, 1990. – 350 с.
3. Калинин Н. А., Сагаева А. Т. Восприятие визуальной среды жителями крупного города как экологический фактор (на примере г. Омска) / Н. А. Калинин, А. Т. Сагаева // Вестник Челябинского государственного педагогического университета. – 2009. – № 11. – С. 317–327.
4. Пирогов С. В. Контуры визуальных исследований города / С. В. Пирогов // Вестник Томского государственного университета. – 2013. – № 376. – С. 59–63.
5. Серто М. де. По городу пешком / М. де Серто // Социологическое обозрение. [Электронный ресурс] – 2008. – Т. 7. – № 2. – С. 24–38. – Режим доступа: http://www.sociologica.hse.ru/data/2011/03/24/2429G/7_2_2.pdf.
6. Филин В. А. Визуальная среда города / В. А. Филин // Вестник Международной академии наук (Русская секция). – 2006. – № 2. – С. 43–50.

REFERENCES:

1. Andrianov, M. S. (2007). *Neverbalnaya kommunikatsiya: psikhologiya i pravo* [Non-verbal Communication: Psychology and Law]. Moscow, Institut obshchegumanitarnykh issledovaniy.
2. Gutnov, A. Glazychev, V. (1990). *Mir arkhitektury. Litsa goroda* [The world of architecture. Face of the city]. Moscow, Molodaya gvardiya.
3. Kalinenko, N. A. Sagnayeva, A. T. (2009). *Vospriyatiye vizualnoy sredy zhityelami krupnogo goroda kak ekologicheskoy faktor* (na primere g. Omska) [Perception of the visual environment by residents of a large city as an environmental factor (for example, Omsk)]. *Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta*, 11, 317–327.
4. Pirogov, S. V. (2013). *Kontury vizualnykh issledovaniy goroda* [Contours of visual studies of the city]. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta*, 376, 59–63.
5. Serto M. de. (2008). *Po gorodu peshkom* [Walking around the city]. *Sotsiologicheskoye obozreniye*, 7, 2, 24–38. Retrieved from http://www.sociologica.hse.ru/data/2011/03/24/2429G/7_2_2.pdf.
6. Filin, V. A. (2006). *Vizualnaya sreda goroda* [The visual environment of the city]. *Vestnik Mezhdunarodnoy akademii nauk (Russkaya sektiya)*, 2, 43–50.

Надійшла до редколегії 05.10.19

В. С. Гриценко, канд. филос. наук, доц.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
ул. Владимирская, 60, г. Киев, 01033, Украина

ГОРОД И ПАРК: ВИЗУАЛИЗАЦИЯ СМЫСЛОВ

Статья посвящена взаимозависимой идентификации города и парка, которая осуществляется путем визуализации противоположности их сущностных смыслов. Проанализированы основания для рассмотрения города как пространства воссоздания собственно человеческого и необходимости его адекватного, сущностно ориентированного, междисциплинарного изучения. В этом контексте парк рассматривается как визуальный легитиматор города, город же – как открытая динамическая структура, которая нуждается в разнородных, в том числе непрямых, идентификаторах. Таким образом, предлагается новая – корреляционная – модель их исследования. Отдельное внимание в связи с этим уделено визуальности в её способности фиксировать и передавать смыслы.

Ключевые слова: визуализация смыслов, взаимозависимая самоидентификация, мультिवизуальность, визия города, органическое видение, зоны визуального компромисса.

V.S. Grytsenko, PhD, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
60, Volodymyrska Street, Kyiv, 01033, Ukraine

CITY AND PARK: VIZUALIZATION OF MEANINGS

The article is devoted to the interdependent identification of the city and park, which is carried out visualizing the opposition of their essential senses. In order to manage the traditional models of their consideration as separations, situationally constituent within the territorial union, the bases for examining the city as a space for the restoration of the human being and the need for its adequate, ontologically based, interdisciplinary studies, have been analysed. In this context, the park is considered as a visual legitimator of the city; the city is like the open dynamic structure that is in need of different, including indirect identifiers. In such a way, a new – correlational – model of their study has been proposed, built on the visual ability to fix and convey the meanings.

The visions of the city as the dominant territory of modern human implementation have real foundations resulting in the development of the relevant theoretical discourse, which is intended to find correct explanations. At this point, there is a connection of the city in its comprehensive value with the unified human being, which is the epicenter of the human matter realization – and in the processes of its permanent resurrection, and its own creativity as well. The force field of their attractive interaction foremost are man-made locations of the unutility nature, which represent the internal resource of decoding the humanistic symbolic signs.

Absolute leaders in this essence are the parks designated in the city-building in the capacity of all recreational areas. In the visible picture of the city – its multivisuality – they have special words expressed by the way of visualization. Their use is optics directed to the depth of the human being. The park, built into the urban system, sharpens it as much as possible, facilitated by the controversy with the garden, in the visual text of which it fulfills a human saving function. Simultaneously, the park visions crystallize the semiosis of the city as a space of life-saving pragmatics.

Keywords: visualization of meanings, interdependent self-identification, multivisuality, city vision, organic vision, areas of visual compromise.